

commentaar

Kees Sluis

75 AANBEVELINGEN OVER HET ONDERWIJS AAN MINDERHEDEN

De nota *Onderwijs in een multiculturele en multi-ethnische samenleving* is geen boekje waaruit je voor morgen even een aardig lesideetje pikt. Dat valt van de Stichting Leerplan Ontwikkeling (SLO) in Enschedé ook niet direct te verwachten. Toch is deze pennevrucht mijns inziens een waardevol produkt van de Adviescommissie voor de Leerplanontwikkeling Moedertaal in oprichting (hoe lang nog?) van genoemde Stichting. De nota formuleert namelijk een aantal duidelijke doelstellingen voor het onderwijs aan kinderen van de culturele minderheden in ons land. Waarom die doelstellingen geformuleerd moeten worden, hebben ons de artikelen van Miedema en Randoe-Steinert in het vorige (thema)nummer van *Moer* al duidelijk gemaakt. In een land waarin zo'n groot aantal leden van nieuwe ethnische groeperingen zich blijvend heeft gevestigd, kán het onderwijs niet op de oude voet doorgaan. Zelfs oud-minister Pais heeft dit in zijn *Beleidsplan culturele minderheden in het onderwijs* uiteengezet.

Het is dus de hoogste tijd, dat schoolteams bij elkaar gaan zitten om zich af te vragen wat ze nu eigenlijk willen met het onderwijs aan Molukse, Surinaamse, Turkse, Marokkaanse, Vietnamese en andere buitenlandse leerlingen. Daarbij kan het hun niet ontgaan — hierin sluit de nota geheel

aan op de standpunten in het themanummer 'Intercultureel Onderwijs' — dat taal- en cultuurproblemen niet los te zien zijn van de sociaal-economische situatie van de culturele minderheden. De nota noemt: de slechte rechtspositie van veel groeperingen, beperkingen in mogelijkheden, discriminatie, slechte woonomstandigheden en moedeloos makende arbeidsperspectieven (p. 44). Natuurlijk kan men dan de vraag stellen of het onderwijs een oplossing kan bieden voor de sociaal-economische achterstelling van minderheden. De nota geeft daarop twee antwoorden, die ik samenvat:

a het onderwijs kan dit niet alleen: de overheid zal het hele beleid ten aanzien van minderheden moeten veranderen, zodat meer sociaal-economische en juridische zekerheid wordt gewaarborgd; b het onderwijs dient factoren die ongelijkheid en onzekerheid veroorzaken op te nemen als thema's en dient werkvormen zo te kiezen dat zij de vaardigheden oplevert om in de maatschappij te functioneren.

Dit tweede antwoord duidt op een andere invulling van de onderwijsinhoud. Daarvoor geeft de nota een aantal, tamelijk globale, aanbevelingen: — taalnormen, taalinhouden en materiaal dienen meer rekening te houden met de situatie van allochtone leerlingen (woonomgeving, vakanties

naar het land van herkomst, discriminatie, thuis-situatie);

- er dient onderwijs in de eigen cultuur te zijn voor *alle* allochtone leerlingen, dat voor hen herkenbaar is en een bijdrage levert aan de identiteitsvorming van de groeperingen en individuen;
- er dient onderwijs in de eigen taal te zijn om vervreemding van de eigen gemeenschap tegen te gaan;
- er dient onderwijs te zijn in het Nederlands als tweede taal.

Daarbij is het niet voldoende, dat de kinderen in het Nederlands aanspreekbaar zijn; aan problemen in verband met de andere conceptualisering van de werkelijkheid mag niet worden voorbijgegaan.

Zijn de problemen nu opgelost, wanneer de genoemde aanbevelingen voor de allochtone leerlingen zijn uitgevoerd? Nee, zegt de nota. Wanneer alleen aan deze aanbevelingen wordt voldaan, blijven de culturele minderheden tot een of meer aparte groeperingen behoren. En dat is niet de bedoeling van een pluriforme samenleving. Ook de Nederlandse leerling dient geconfronteerd te worden met de taal, de cultuur, de waarden en normen en de sociaal-economische situatie van zijn allochtone medeleerlingen. Daartoe moet het hele onderwijs 'intercultureel' worden.

De vervolghoofdstukken bieden een uitwerking op drie terreinen die in de doelstellingen zijn aangestipt:

1 Onderwijs in eigen taal en cultuur

De makers van de nota zijn warme voorstanders van de invoering van onderwijs in de eigen taal. Aan het behoud en de eventuele cultivering van het Sranan Tongo en het Sarnami Hindi van de Surinamers en het Papiamentu van de Antillianen liggen volgens hen taalpolitieke overwegingen ten grondslag. Daarnaast vinden de makers van de nota, dat onderwijs in de eigen taal van belang is voor de emancipatie van de minderheden. De nota geeft vervolgens aan hoe dit onderwijs in de eigen taal (en cultuur) zou kunnen plaatsvinden, met name in de basisschool. De schrijvers komen nog niet veel verder dan het formuleren van voorwaarden om tot een behoorlijke organisatie te komen. De suggesties voor het voortgezet onderwijs zijn nog schraler: er zou meer gedifferentieerd moeten worden gewerkt en Turks, Arabisch of Maleis zouden tot het vreemde-talenpak-

ket kunnen gaan behoren.

2 Onderwijs Nederlands als tweede taal

In dit hoofdstuk doet zich het sterkst voelen, dat de nota eigenlijk niet veel meer doet dan het verzamelen van overwegingen bij en voorwaarden en suggesties voor het onderwijs aan culturele minderheden. Wat moet een leerkracht met de uitspraak dat T2-onderwijs 'moet aansluiten bij de *beginsituatie* en *leerbehoeften* van de leerlingen en zo mogelijk de leerstijl die de leerling het beste ligt?' (p. 85). Het is wel waar, dat deze begrippen nog worden toegelicht, maar van een echte uitwerking is nog geen sprake. Op het punt van de selectie en ordening van de leerinhoud worden overwegingen gegeven, die elkaar soms tegenspreken en op zijn minst verwarrend zijn. Wat te denken van een uitspraak als 'de ontwikkeling van een verzameling kleine didactische eenheden met een welomschreven doel (verdient) voorkeur boven een allesomvattende leergang' (p. 87/88), waarna even verderop wordt gesproken over 'het streven naar thematisch geïntegreerd onderwijs' (p. 91)?

Hoewel het langzamerhand duidelijk is geworden, dat de T2-verwerving meer te maken heeft met het onderscheid *receptief versus produktief* (zie het artikel van Hanneke de Bode in *Moer* 1982/2), maken de auteurs toch een kopje van het onderscheid *mondelinge versus schriftelijke vaardigheden* (p. 90). Wie niet drie keer de kleine lettertjes van dit hoofdstuk (en trouwens van het hele boekje) leest, krijgt geen duidelijk beeld van wat de auteurs voor ogen staat. Misschien is het belangrijkste uit dit hoofdstuk alleen de aanbeveling, dat T2-onderwijs niet moet ophouden na de eerste opvangperiode. Maar dat wisten we al (zie het artikel van Sander van Gangelen en Kees Sluis in *Moer* 1982/2)!

3 Intercultureel onderwijs

Het meest revolutionair is waarschijnlijk de inhoud van hoofdstuk 6 over intercultureel onderwijs. De doelstellingen van het onderwijs aan minderheden moeten volgens de nota-schrijvers worden gezien als doelstellingen voor het onderwijs aan alle kinderen. Dit intercultureel onderwijs heeft grote gevolgen voor de leerkrachten (vooral hun attitude is hierbij in het geding), de leerlingen (confrontatie met andere leerbehoeften en programma's), de onderwijsinhoud, de leermiddelen, de didactische werkvormen, de in-

richting van school en klas, de ouders, school en buurt, de verzorgingsstructuur en het overheidsbeleid. In verschillende paragraafjes worden de te verwachten consequenties omschreven.

Wat betreft de onderwijsinhoud licht ik er twee nader uit:

a voor het basisonderwijs:

In de huidige praktijk beperkt intercultureel onderwijs zich vaak tot projecten over voedsel en kleding en dergelijke. Na afloop gaat men weer over tot de orde van de (Nederlandse) dag. Neemt men zo'n project kleding geïntegreerd op in het schoolwerkplan, dan kan men ook aandacht besteden aan relaties als die tussen kleding en klimaat, kleding en modegeschiedenis, kleding en arbeid, kleding en sekse en de rollen van mannen en vrouwen in een samenleving.

b voor het voortgezet onderwijs:

Voor taalbeschouwings- en literatuuronderwijs lenen zich voor een interculturele aanpak. Bij het eerste kan men bijvoorbeeld stilstaan bij het arbitraire van het taalsysteem als geheel en de schrijfwijze in het bijzonder, de mogelijkheden om betekenissen op verschillende manieren te omschrijven, de verschillen in rituelen (bij begroeting, het doen van verzoeken).

Het laatste hoofdstuk bevat zo'n 75 aanbevelingen aan de Minister van Onderwijs en Wetenschappen en de SLO. De grootste nadruk krijgen daarin de

voorwaarden voor de ontwikkeling van intercultureel onderwijs.

Mijn eindoordeel over de nota wil ik als volgt formuleren. De nota *Onderwijs in een multiculturele en een multi-ethnische samenleving* bevat een groot aantal gedachten, waar men op zichzelf positief tegenover kan (en moet?) staan. De gedachten zijn echter nog tamelijk ongeordend en daardoor voor de praktijk nog nauwelijks bruikbaar. Het is te hopen, dat deze eerste aanzetten spoedig resulteren in uitwerkingen op de verschillende aangeroerde terreinen. Mij lijkt, dat het thema-nummer van *Moer* over intercultureel onderwijs een aardig voorbeeld voor de SLO kan zijn. Tenslotte wil ik nog opmerken, dat naar mijn mening in het vervolg geen enkel excuus van de ACLO-M meer aanvaardbaar is voor het niet betrekken van de minderheidsgroeperingen bij het maken van een dergelijke nota. Zo'n werkwijze is anti-intercultureel!

Adviescommissie voor de Leerplanontwikkeling Moedertaal *Onderwijs in een multiculturele en multi-ethnische samenleving* (Adviesnota van de ad-hoc subcommissie (taal)onderwijs aan anders-taligen van de ACLO-Moedertaal i.o.). Enschede 1982. Te bestellen bij SLO, Postbus 2061, 7500 CA Enschede; prijs f 7,50.

Kees Sluis

NOTA 'TAALBESCHOUWING' NIET PUBLIEKGERICHT

Ruim drie jaar heeft het geduurd, voordat het gerechtmakende *Advies over Grammatica-onderwijs* van de ACLO-Moedertaal een vervolg heeft gekregen. Blijkbaar was het toch niet zo gemakkelijk om tot een verantwoorde invulling van de vrijkomende uren taalbeschouwing te komen.

Na drie jaar wachten mag je een degelijk, weloverwogen werkstuk verwachten. De kritiek op het *Advies over Grammatica-onderwijs* was tenslotte niet in alle opzichten onterecht: hier en daar was de bewijsvoering uiterst pover. Het is jammer dat de ACLO-M dit niet ruiterlijk toegeeft, maar zich vrijpleit met het argument, dat 'de criticus kennelijk het Advies niet of niet goed gelezen had' of verwijst naar 'de manier waarop het Advies in de publiciteit kwam' (p. 10).

Over de nieuwe nota zelf dan. De titel luidt: *Over onderwijs in taalbeschouwing*. Gelukkig hebben

de makers zich niet laten verleiden tot een of ander taalgrapje. De nota dient uiterst serieus genomen te worden, met name door 'onderwijsgeven-den die lesgeven in de basisschool. (...) In deze nota is bewust gekozen voor een bepaald publiek; dat heeft consequenties voor de manier van schrijven en vooral voor de manier waarop de onderwerpen behandeld worden' (p. 9).

Naar mijn mening is deze publiekgerichtheid een mislukking geworden. In het navolgende zal ik proberen aan te geven hoe ik tot deze mening ben gekomen.

De nota start veelbelovend met een Leeswijzer. Voor een boek van 150 pagina's is dat geen slecht begin. In dit begin worden ook de doelstellingen van de nota omschreven:

1 een 'handreiking' voor dat team van een basis-